

O čem govorimo, ko govorimo o trajnostni energetiki?

O avtorjih

Črt Poglajen je direktor Inštituta za študije prekariata in doktorski študent na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. poglajen.crt@gmail.com

Ddr. Alenka Lena Klopčič je direktorica svetovalnega podjetja Pikanai d.o.o. in sodelavka Evropske podnebne fundacije. lena@pikanai.org

Mag. Tina Štrukelj je strokovnjakinja za ogljično nevtralnost, pravnica in direktorica podjetja Infinite pure solutions d.o.o. tina@infinitepuresolutions.com

Povzetek

Trajnostnost v ospredje postavlja nove vrednote, nov fokus in nove odnose med družbenimi akterji, pa tudi nove načine odločanja, ki iz tega izhajajo. Če želimo razumeti, kakšna bi morala biti slovenska energetska arena, da bi se zanjo lahko reklo, da je trajnostna, moramo najprej razumeti vrednote, fokuse in odnose med družbenimi akterji, ki znotraj nje delujejo danes, pa tudi težave, s katerimi se energetski sektor srečuje. Razumevanje ekonomskega in tehničnega dela problema, ki mu država v tem trenutku posveča daleč največ časa in energije, ne more zajeti razumevanja političnih temeljev energetike kot sektorja. Politični temelji pa so za uspešno ekološko tranzicijo ključni. Zato se v prispevku osredotočamo na delovanje institucij, v katerih se oblikuje slovenska energetska politika, in na osnovne odločevalske procese. S tem postavljamo pomemben temelj za nadaljnjo študijo izbranega področja, v sklepnem delu pa skušamo ugotovitve preslikati še na odjemalce, kot so vzgojno-izobraževalni zavodi.

Ključne besede

trajnostnost | energetski sektor | participacija | država | Slovenija | EU

What we refer to when sustainable energy is discussed

Črt Poglajen, CEO of Institute for the Studies of Precariat, PhD student at the Faculty of Social Sciences,

Alenka Lena Klopčič, PhD, CEO of Pikanai Consulting, associate at European Climate Foundation,

Tina Štrukelj, MS, expert in carbon neutrality, lawyer, CEO of Infinite Pure Solutions

Abstract

Sustainability brings to the forefront new values, a new focus and new relationships between social stakeholders and consequently also new decision-making methods. In order to understand what the Slovenian energy sector should be like, so that it can be called sustainable, we must first understand the values, focuses and relationships between the social stakeholders involved in it and the issues that the energy sector is faced with. The understanding of economic and technical aspects of the issue, that the state currently pays most attention to, does not include the understanding of the political foundation of energy as a sector. Yet, the political foundation is crucial for a successful ecological transition. Therefore, this article focuses on the functioning of the institutions creating Slovenian energy policy, and on the basic decision-making processes. In this way, an important foundation for further study of this field is laid, and in the concluding part, the findings are presented with an attempt of making a reference to customers, such as educational institutions.

Keywords

sustainability | energy sector | participation | state | Slovenia | the European Union

1. Uvod

Trajnostnost je zaradi podnebnih sprememb ob koncu 20. stoletja postala ključno razvojno načelo, energetika pa ena od osrednjih točk javnega interesa. Gre namreč za področje, brez katerega si učinkovitega socio-tehničnega razvoja ne moremo predstavljati, sočasno pa sodi med največje onesnaževalce okolja. Če ne bomo ustavili izpustov toplogrednih plinov, ki jih povzročata proizvodnja in potrošnja energije, bo namreč temperatura v prihodnjih sedemdesetih letih zrasla za od 1,4 do 5,8 stopinje Celzija (glede na leto 1990), to pa bo imelo izrazite posledice tako na dvigovanje gladine oceanov kot tudi na izsuševanje velikega dela kopna.

Ena od temeljnih razvojnih zahtev je, »da prebivalci in skupnosti sodelujejo v razvoju čiste distribucijskih procesov na lokalni ravni in odločanja o tem, kako investirati v razvoj energetske infrastrukture« (Welton, 2018, 583). Vzgojno izobraževalni zavodi imajo v postopku izpolnjevanja te zahteve sočasno veliko odgovornost in velik izziv. Znotraj zaščite trajnostnosti imajo za razliko od tistih institucij, ki politike bodisi oblikujejo, sprejemajo, ali izvajajo, na voljo manj neposrednih orodij za neposredno sodelovanje in za vpliv na odločitve.

V dotičnem prispevku bomo vprašanje, kako postopek vpeljevanja trajnostnosti vpliva na strukturo institucij in na potek sprejemanja energetskih politik, povezali z vprašanjem, kako lahko v tem kontekstu ravnajo vzgojno izobraževalni sistemi, da bi doprinesli pomemben del razmisleka v širšo diskusijo.

Tezi, iz katerih smo se po pogovoru z akterji energetske arene odločili izhajati, sta: da slovenski energetski sektor na ravni delovanja institucij in odločanja niti ni izvedel niti ne namerava izvesti postopka prenosa okoljskega diskurza energetske modernizacije kot temeljnega koncepta evropskega zelenega dogovora in da vzgojno izobraževalni zavodi v danih razmerah nimajo možnosti aktivnega sodelovanja v razpravi o vnosu trajnostnih načel v poslovanje javnega sektorja.

2. Opredelitev nosilnih pojmov

2.1 Trajnostnost

Za učinkovito uvedbo trajnostnosti je po Vogtu potrebno narediti preboj na ravni ekologije, politike, demokracije kulture bivanja in osnovnega razume-

vanja sveta. Če bi na tej točki dodali še prispevek zagovornikov socio-tehničnih prehodov, bi v analizo trajnostnosti morali dodati še vpliv tehnološkega napredka (Hofman, 2005, 73); za preverjanje naše teze pa je pomembneje, da trajnostnost opredelimo predvsem na politični, se pravi družbeni ravni.

Komisija o okolju in razvoju je pod vodstvom norveške premierke Gro Harlem Brundtland trajnostnost opredelila kot temeljno razvojno načelo oziroma kot: »razvoj, ki zadošča potrebam sedanjosti, ne da bi ob tem ogrožal sposobnosti prihodnjih generacij, da bi storile isto« (Our Common Future, 1987). Medvladni panel za podnebne spremembe je pojem leta 2007 operacionaliziral in ga opredelil kot: »odgovornost države, da vodi usklajevanje razvoja družbe, da zagotavlja možnost participacije širokega kroga deležnikov, spodbuja raziskave in razvoj, se osredotoča na ukrepe, ki so jasni in uresničljivi, ter integrira ekonomske, socialne in okoljske cilje« (Meadowcroft, 2009, 325).

Tako trajnostnost kot cilj kot tudi trajnostni razvoj kot diskurz, ki ga je pozneje nadgradila ekološka modernizacija, zahtevata reformo tako na ravni politik in ukrepov, kot na ravni vključevanja akterjev in razumevanja njihove vloge (Hajer 1995, 3). Kar z drugimi besedami pomeni, da je vzgojno izobraževalnim zavodom potrebno za to, da bi lahko enakopravno in celostno izvajali načela trajnostnosti poleg jasnih smernic za ukrepe zagotoviti tudi vključenost in enakopravnost pri oblikovanju trajnostne politike na ravni države.

2.2 Energetski sektor

Izhajajoč iz klasifikacije, ki je opredeljena v Globalnem industrijskem standardu, pa »energetski sektor predstavlja kompleksno omrežje, sestavljeno iz medsebojno povezanih podjetij, ki skrbijo za proizvodnjo in oskrbo z energijo« (GICS – energy sector classification). Združeni narodi so področje znotraj Agende 2030 postavili v enega od 17 temeljnih ciljev trajnostnega razvoja, Evropska unija pa je na tem področju naredila še korak dlje, ko je energetska tranzicijo znotraj evropskega zelenega dogovora kot ključno povezala z večino od osmih temeljnih razvojnih ciljev, ki so bili sprejeti, da bi zmanjšali količino izpusta toplogrednih plinov (Machin, 2019, 208).

2.3 Ekološka modernizacija

Ekološka modernizacija je okoljski diskurz, ki določa odgovornost državnih in nedržavnih akterjev (torej tudi vzgojno izobraževalnih zavodov), pogla-

vitne cilje razvoja in naslavljanje javnosti. Teorija sicer izhaja iz prepričanja, da se gospodarska rast in zaščita okolja ne izključujeta. Da lahko družba nadaljuje svoj razvoj, v kolikor radikalno preoblikuje tako proizvodnjo kot tudi potrošnjo.

V skladu z ekološko modernizacijo je ekonomijo treba narediti okolju prijazno. Onesnaževanje je namreč razumljeno kot znak ekonomske neučinkovitosti, slabega koriščenja virov in nezadostnega vodenja proizvodnih procesov. Znotraj stroke je zato potrebno dolgoročno načrtovanje razvoja, ki bo na novo osmisli tako koncept rasti kot tudi koncept delovanja družbe (Dryzek, 2018, 201).

Za razliko od starejših okoljskih diskurzov, ki kot pomembnega akterja navajajo državo oziroma gospodarstvo, kot podpornega pa po večini stroko in v določeni meri gospodarstvo, ekološka modernizacija zahteva široke diskurzivne arene, sestavljene iz štirih glavnih tipov akterjev – države oziroma pristojnih institucij, gospodarstva, stroke in nevladnih organizacij.

Država ima znotraj ekološke modernizacije vlogo moderatorja oziroma akterja, ki mora zagotavljati uravnoteženost, celovitost in dinamičnost diskusije in enakopravnost akterjev. Kar pomeni, da bi vzgojno izobraževalni centri morali poleg tega, da sledijo načelom, ki jim jih posreduje ministrstvo in Državni zbor, imeti pravico, da v oblikovanju načel tudi sodelujejo (Smith, 2003, 80).

3. Analiza slovenskega energetskega sektorja

Delovanje in trajnostnost slovenskega energetskega sektorja lahko proučujemo z dveh strani. Pod drobnogled lahko vzamemo zakonodajo, ki področje ureja, ali pa akterje, ki v areni sodelujejo in imajo izkušnjo s tem, kako zakonodaja deluje v praksi.

Da bi prišli do celovite presoje tega, v kolikšni meri energetski sektor na ravni delovanja institucij in sprejemanja odločitev sledi temeljnim zahtevam trajnostnosti in ekološke modernizacije, se posvečamo obema stranema analize. V prvem, drugem in tretjem poglavju tega dela raziskave analiziramo izbrane zakone, ki urejajo delo znotraj energetskega sektorja, v četrtem po-

glavju pa dodajamo polstrukturirane intervjuje z akterji energetske arene, ki smo jih opravili v letu 2021 (torej še pred nastopom aktualne vlade).

3.1 Temeljna načela slovenskega energetskega sektorja

Načela slovenskega energetskega sektorja so opredeljena v uvodnih delih energetskega zakonov. Predstavljajo prioritete in odnos, ki ga imajo odločevalci do obravnavanih tem in akterjev, s katerimi se srečujejo. Za naš razmislek so pomembna, ker postavljajo temeljni okvir za odnose znotraj energetskega sektorja.

V nadaljevanju analiziramo Energetski zakon, Zakon o varovanju okolja in Zakon o urejanju prostora, na postopkovni ravni pa preučujemo tudi Resolucijo o normativni dejavnosti, ki opredeljuje pripravo zakonskega predloga do obravnave v Državnem zboru in Pravilnik Državnega zbora, ki opredeljuje obravnavo zakonskega predloga, potem ko predlog Državni zbor prevzame.

Energetski zakon (EZ-1) med 13 nosilnih načel, ki vodijo uravnavanje in razvoj energetskega sektorja, umešča »načelo enakega obravnavanja« (10. člen), »načelo javnosti« (12. člen) in »načelo okoljske trajnosti« (19. člen), posredno pa v ta sklop prišteva še »načelo celovitosti« (14. člen) in »načelo spodbujanja« (15. člen).

Načelo enakega obravnavanja pred odločevalce postavlja zahtevo, da postopki, ki so povezani z gradnjo zmogljivosti, z oskrbo z energijo ali rabo energije, enakopravno obravnavajo vse udeležence v postopku. Načelo javnosti zajema zavezo, da so ključni akterji (torej tudi vzgojno izobraževalni zavodi) vključeni v postopke sprejemanja politik, strategij, programov in načrtov, ki se nanašajo na oskrbo in rabo energije, ter da je javnost vključena v postopke izdajanja splošnih pravnih aktov, ki se nanašajo na rabo energije. Načelo okoljske trajnosti pravi, da morajo državni organi pri sprejemanju politik, strategij, programov, načrtov, splošnih in konkretnih pravnih aktov ter izvedbi ukrepov upoštevati okoljska bremena v celotnem življenjskem ciklu. Načelo celovitosti sicer navaja, da morajo država in lokalne skupnosti upoštevati vplive na doseganje ciljev s področja energijske učinkovitosti, obnovljivih virov in okoljske sprejemljivosti, ne navaja pa, ali in kako pri nadzoru tega vključiti nevladne organizacije in druge javnosti. Načelo spodbujanja še najbolj jasno opredeljuje prioritete države pri angažiranju

javnosti, ker v treh točkah opredeli dolžnost države in lokalnih skupnosti pri zagotavljanju energetske učinkovitosti, uporabi okolju prijaznejših naprav, tehnologij in opreme ter pri informiranju, ozaveščanju in izobraževanju. Obvez po spodbujanju večje participativnosti javnosti pa ni.

Zakon o varovanju okolja (ZVO-1) »načelo trajnostnega razvoja« (4. člen) med 13 načeli postavlja na prvo mesto, na vključevanje in participativnost javnosti pa se nanašajo še: »načelo sodelovanja« (6. člen), »načelo spodbujanja« (12. člen) in »načelo javnosti« (13. člen). K načelom, ki jih opredeljuje tudi Energetski zakon in so za našo diskusijo pomembna, dodaja še »načelo varstva pravic« (14. člen) in »načelo dopustnosti posegov v okolje« (15. člen).

Vsebina prvih štirih načel je podobna kot pri Energetskem zakonu, je pa potrebno poudariti, da je v načelu spodbujanja energija navedena kot posebno pomembna kategorija varovanja okolja. V opredelitvi načela varovanja pravic pa je navedeno, da lahko državljanke ali državljani oziroma združenja ali organizacije pred sodiščem zahtevajo zaustavitev posega v okolje, če presodijo, da poseg povzroča čezmerno obremenjevanje. Za zaščito javnosti je tu posebej opredeljen varuh človekovih pravic. V opredelitvi načela dopustnosti posega v okolje pa je jasno opredeljeno, da so posegi dopustni le, če ne povzročajo čezmernih obremenitev.

Zakon o urejanju prostora (ZUreP-3) – podobno kot Zakon o varovanju okolja – trajnostnost med sedmimi načeli postavlja na prvo mesto. Ob »načelu trajnostnega prostorskega razvoja« (6. člen) pa so za naš razmislek pomembna predvsem »načelo sodelovanja javnosti« (11. člen) in »načelo usklajevanja interesov« (9. člen).

Načelo javnosti zajema zavezo, da je javnost vključena v postopke sprejemanja politik, strategij, programov in načrtov, ki se nanašajo na urejanje prostora, ter da je javnost vključena v postopke izdajanja splošnih pravnih aktov, ki se nanašajo na rabo energije. Načelo usklajevanja interesov pa zajema obvezo, da tisti, ki izvajajo naloge urejanja prostora, morajo upoštevati javni in zasebni interes ter da mora usklajevanje interesov potekati z odgovornim sodelovanjem med udeleženci.

Zakon o energetske politiki (ZeP), ki bo v predmetnem delu nadomestil določila Energetskega zakona in je še v fazi sprejemanja, bistvenih novosti na področju vključevanja in participacije javnosti ne predvideva. Med te-

meljnimi načeli, ki urejajo energetska politika, dosledno sledi tistim, ki jih je opredelil že sam Energetski zakon.

3.2 Delovanje slovenskega energetskega sektorja

Zakonodaja postopek sprejemanja politik oziroma ukrepov deli na tri faze oziroma 12 korakov. Če analizo prenesemo na energetska raven, lahko vidimo, da na Ministrstvu za infrastrukturo najprej pripravijo analizo stanja, se odločijo za sprejetje konkretnega predpisa, pripravijo delovno gradivo, izvedejo javno razpravo in predlog medresorsko uskladijo. Tako usklajeno gradivo posredujejo na Vlado, kjer predlog obravnavajo na delovnih telesih in na seji vlade, pred oddajo Državnemu zboru pa naredijo še sklepni pregled. V Državnem zboru gre predlog zakona čez trojno obravnavo, pri čemer se v prvem krogu poslanci seznanijo z zakonom, v drugem krogu izvedejo razpravo o posameznih členih, v tretjem krogu pa o predlogu glasujejo. Zadnji korak, ki ga predvideva procedura sprejemanja postopka, je (morebitna) vložitev veta.

Problem je predvsem v tem, da vzgojno izobraževalni zavodi v sprejemanju lahko sodelujejo zgolj znotraj prve in tretje faze sprejemanja gradiv (se pravi faze sprejemanja predloga zakona in pred glasovanjem o zakonu), pa še to zgolj pasivno. Aktivni deležniki oblikovanja energetske politik so namreč člani konzorcija, ki pripravlja posamezno politiko in Ministrstva za infrastrukturo. Ministrstvo za okolje in prostor oziroma Ministrstvo za izobraževanje in šport pa v proces niso vključeni, kar pomeni, da vzgojno izobraževalni centri nimajo realne možnosti, da bi aktivno sodelovali pri oblikovanju politike.

3.4 Pogledi akterjev slovenske energetske politike

Da bi razumeli specifične slovenske energetske politike, smo v intervjujih z akterji slovenske energetske arene (se pravi tistimi, ki na energetska politika lahko vplivajo) najprej odprli vprašanje »gatekeeperja« oziroma tistega akterja, ki znotraj energetske arene vključuje in izključuje akterje, pa tudi teme, o katerih se bo razpravljalo.

Predstavniki države so poudarili, da je gatekeeperje po njihovi presoji mogoče ločiti v dve skupini. V prvi, pomembnejši skupini so ministrstva oziroma direktorati, ki se znotraj ministrstev ukvarjajo z elektroenergetskim sektorjem, v drugi skupini pa stanovska združenja in mediji – tisti akterji, ki lahko izpostavljajo posamezne teme v javnosti in jim podajajo težo. Pogledi go-

spodarstva so bili pri opredelitvi gatekeeperja različni. Nekateri sogovorniki so poudarili, da so znotraj elektroenergetske arene gatekeeperji domenski strokovnjaki, drugi, da so gatekeeperji ministrstva, spet tretji, da so gatekeeperji predstavniki močnih energetske podjetij, ki imajo pred sabo povsem jasen interes. So pa vsi sogovorniki soglašali v prepričanju, da je država tista, ki mora ustvariti komunikacijsko platformo in poskrbeti za to, da ne prihaja do omejevanja diskurza (do česar – po njihovem prepričanju – lahko pride hitro, če gatekeeper oziroma moderator v svoji vlogi ni suveren).

Vprašanju gatekeeperja so se znotraj stroke posvetili trije od petih sogovornikov. Predstavnica biotehnologije je izpostavila, da so v vlogi najpomembnejših gatekeeperjev dejansko direktorji energetske podjetij in da imajo oni moč izključevanja akterjev iz arene ter da imajo ministrstva predvsem administrativno vlogo. Strokovnjak s področja elektrotehnike je dejal, da je znotraj elektroenergetske arene več področij in zavoljo tega tudi več gatekeeperjev. Strokovnjak s področja politologije pa je izpostavil, da to področje ni povsem jasno. Da se zdi, da je gatekeeper sicer ministrstvo, da pa je povsem mogoče, da imajo pri posameznih vsebinskih vprašanjih vlogo gatekeeperja tudi posamezni področni strokovnjaki. Predstavniki nevladne organizacije gatekeeperja ni opredelil.

Ob razmisleku o razmerjih moči med akterji znotraj energetske arene nas je zanimalo, kdo je po mnenju sogovornikov znotraj energetske arene najmočnejši oziroma ključni akter in kdo bo to po njihovem mnenju postal v prihodnje. Predstavniki države so dejali, da so trenutno najmočnejši proizvajalci energije in distribucijska podjetja. Izpostavili so Holding Slovenske elektrarne (HSE) in GEN energijo ter sistemska operaterja prenosnega omrežja (Eles in Plinovode). Med pomembnimi akterji so omenili še manjše razpršene vire obnovljive energije, pa tudi stanovska združenja, kot je Energetska zbornica Slovenije, in medije, ki ustvarjajo vpliv na javno mnenje.

Predstavniki gospodarstva na vprašanje, kdo je ključni akter znotraj energetske arene, niso dali enotnega odgovora. Njihovi pogledi so se med seboj razlikovali tako po skupini kot po številu akterjev, ki naj bi bili ključni. Nekateri sogovorniki so med ključne akterje uvrščali konkretne institucije oziroma gospodarske subjekte, drugi pa so v to skupino umestili zbir različnih akterjev. Nekateri so prednost dali podjetjem, drugi državi, spet tretji potrošnikom. Konkretni odgovori na uvodno, odprto vprašanje, kdo so po njihovem ključni akterji, so bili: »Ključni akterji so nosilci vodilnih funkcij pri podjetjih, ki sestavljajo elektroenergetsko areno«; »Ključni akter je regulator oziroma Agencija za energijo«; »Ključni akterji so operaterji sis-

temskega omrežja in trga» (SODO in Borzen); »Ključni akterji so veliki in mali odjemalci« (proizvodna podjetja in gospodinjstva). Med odgovori pa je bil tudi odgovor, da so ključni akterji najmočnejši člani elektroenergetske arene skupaj (se pravi tako proizvajalci energije, distributerji, regulatorji in operaterji trga).

Na vprašanje, kako se bo pomen akterjev znotraj energetske arene spremenjal v prihodnje, so predstavniki države poudarili, da je to odvisno predvsem od distribucijskih in proizvodnih družb. Se pravi od tega, kako se bodo distribucijske in proizvodne družbe v prihodnje uspele prestrukturirati. Prihoda »popolnoma novih« akterjev pa zaradi visoke strukturiranosti slovenske elektroenergetike ne predvidevajo, tako da bosta prevladujočo vlogo tudi v bodoče po njihovi oceni ohranila oba energetska stebra (HSE in GEN). Večina sogovornikov s področja gospodarstva pa je na vprašanje, kdo bo postal pomemben deležnik znotraj energetske arene, odgovorila, da bo to na javnost. V prihodnje bo, kot so poudarili, z njo potreben bolj neposreden in predvsem bolj strukturiran dialog. Sogovorniki so poudarili, da je komunikacija akterjev elektroenergetske arene z javnostjo v tem trenutku (pri nas) problematična in da bi bilo ravno zaradi razvoja diskurza na tej ravni potrebno k sodelovanju v večji meri povabiti tudi strokovnjake iz družboslovja. Kot izredno pomemben je bil izpostavljen tudi koncept tako imenovanega energetskega ozaveščenega državljana oziroma državljana, ki je energetske opismenjen, odgovoren in zainteresiran za razvoj energetskega sektorja.

Pogledi stroke na to, kdo je znotraj elektroenergetske arene ključni akter, so bili različni, so pa bolj usklajeni, kot so bili usklajeni pogledi gospodarstva. Tako sogovornik s področja politologije kot tudi sogovornik s področja energetike sta poudarila, da je ključne akterje mogoče razdeliti v tri skupine: proizvajalci energije, povezani v grozde, distributerji in organizacije, ki omogočajo transferje, ter organizacije, ki zastopajo interese potrošnikov (kot primer slednje sta tu omenila Gospodarsko zbornico Slovenije). Sogovornik s področja ekonomije je kot ključne akterje navedel proizvajalce energije in organizacije, ki omogočajo transferje, sogovornica s področja biotehnologije pa je kot ključne omenila proizvajalce energije. Razmislek o novih akterjih znotraj energetske cone so vključili v kontekst ekologije in poudarili, da se bo morala arena odpreti in k odločanju pripustiti precej večje število akterjev, če bo želela pripomoči k odpravi problemov, s katerimi se srečuje razvoj energetike. Predstavniki nevladnega sektorja pa zaradi lastnosti in razmerij moči v energetske areni ne pričakuje novih akterjev.

4. Razprava

Ugotovili smo, da slovenski energetski sektor na ravni delovanja institucij in odločanja niti ni izvedel niti ne namerava izvesti postopka prenosa okoljskega diskurza energetske modernizacije, kot temeljnega koncepta evropskega zelenega dogovora, in da vzgojno izobraževalni zavodi v danih razmerah nimajo možnosti aktivnega sodelovanja v razpravi o vnosu trajnostnih načel v poslovanje javnega sektorja.

4.1 Preizkus prve teze

Po pojasnitvi temeljnih pojmov in opravljeni analizi slovenskega energetskega sektorja lahko v celoti potrdimo tezo, da slovenski energetski sektor na ravni delovanja institucij in odločanja niti ni izvedel niti ne namerava izvesti postopka prehoda na ekološko modernizacijo in s tem na celostnejše uvajanje trajnostnosti.

Kot smo ugotovili v drugem delu tretjega poglavja, država v skladu z evropskim zelenim sporazumom trajnostnost sicer prenaša na zakonsko raven, kot je pokazal pogovor s zaposlenimi znotraj energetske arene, pa vztraja pri zaprtem sprejemanju energetskih politik. To pomeni, da energetske politike oblikujejo predvsem na Ministrstvu za infrastrukturo, participacija drugih ministrstev in tudi vzgojno izobraževalnih zavodov pa omogoča na zelo omejenem delu odločevalskega procesa, kar je po Weltonu (2018, 585) v nasprotju s temeljnimi načeli ekološke modernizacije.

4.2 Preizkus druge teze

Izhajajoč iz opisanega procesa sprejemanja energetskih politik je jasno, da vzgojno izobraževalni zavodi (VIZ) v danih razmerah nimajo možnosti aktivnega sodelovanja v razpravi o vnosu trajnostnih načel v poslovanje javnega sektorja in da lahko sledijo zgolj predpisom in politikam, ki jih oblikujejo drugi.

Pri oblikovanju ciljev in ukrepov na nivoju VIZ bi bilo smiselno upoštevati t.i. 'načela ESG', kar pomeni, da se upoštevajo tako okoljski (Environmental), družbeni (Social) kot upravljavski (Governance) vidiki. Slednje ni potrebno jemati kot moderni in zadnje čase pogosto uporabljen termin, temveč kot resnično sonaravno in s tem trajnostno usmerjeno razmišljanje, saj spoštovanje načel ESG pomeni, da se pri odločitvah upošteva, da organizacija

varuje okolje, obenem pa se upošteva tudi družbena odgovornost in odnos do deležnikov ter da se pri upravljanju in vodenju uporablja dobre prakse, mehanizme nadzora, etičnost poslovanja in pravice deležnikov. Odločitve, cilji, ukrepi in nasploh delovanje, ki upošteva vse tri dejavnike, kažejo na trajnostno delovanje posameznega VIZ.

Na podlagi navedenega bi lahko opredelili načrt aktivnosti v smeri trajnosti, ki vključuje tako cilje kot konkretne ukrepe, ki bodo pripeljali do zastavljenih ciljev in so smiselni, izvedljivi in učinkoviti za bistven doprinos k zmanjšanju negativnega vplivanja na okolje.

Primeroma je lahko investicija v obnovljive vire energije (denimo sončna ali vetrna elektrarna) ukrep za doseg cilja večjega deleža obnovljivih virov energije in cilja povečanja samooskrbe z energijo, ukrep pa vpliva tudi na zmanjševanje ogljičnega odtisa šole/vrtca. Energetske sanacije stavb niso zgolj učinkovit ukrep za zmanjševanje rabe energije, organizacija pa lahko celo za izvedbo prejme nepovratna sredstva.

Na nivoju VIZ se bodo verjetno prepoznali kot smiselni tudi cilji zmanjševanja porabe papirja in/ali odpadkov. Večplastno koristni so tudi ukrepi na področju priprave hrane, kot je (čim) večja uporaba lokalnih sestavin pri pripravi hrane in manj zavržene hrane (uporaba ostankov, predaja preostale hrane v centre za brezdomce in podobno). Po podatkih evropske agencije za okolje se na svetovni ravni zavrže več kot 25 % proizvedene hrane, kar posredno pomembno prispeva k podnebnim spremembam. Namreč, ocenjuje se, da odpadna hrana povzroči približno 8 % do 10 % svetovnih emisij toplogrednih plinov. Zmanjševanje zavržene hrane je torej lahko zelo učinkovit podnebni ukrep za VIZ.

Poleg seznanitve z lastnim ogljičnim odtisom in razmislekom o njegovem zmanjšanju v prihodnosti, se lahko VIZ odloči tudi za njegovo izravnavo. Slednje pomeni, da emisije toplogrednih plinov, ki jih je povzročila v preteklem obdobju, izravna z nakupom ogljičnega dobropisa, ki predstavlja zmanjšanje ali odstranitev ene tone ogljikovega dioksida, ki ga je dosegel certificiran projekt za zmanjševanje emisij.

Vsi ti ukrepi lahko prispevajo k doseganju posamičnih ciljev ali praviloma več njih, vsi pa tudi pridajajo k zmanjšanju ogljičnega odtisa posamezne organizacije, večinoma pa tudi prispevajo k večjim (finančnim) prihrankom. Nabor ciljev ni standardiziran, saj mora vsaka organizacija prepoznati tiste (cilje), ki so optimalni za njo. Pri tem je smotno razmisliti o pomoči

strokovnjakov, ki delujejo na tem področju. Po eni strani gre za strokovnjake, ki lahko pripravijo izmero ogljičnega odtisa, dodatno pa obstajajo tudi strokovnjaki, ki pomagajo razbrati, kaj je glede na meritve in vse okoliščine posameznega VIZ smiselno in smotrno tako vezano na zastavljanje strategij, ciljev in ukrepov, kot tudi pri iskanju konkretnih rešitev.

Poleg okoljskih ciljev je v luči trajnostnosti smiselno razmisliti tudi o preostalih stebrih - družbenemu in upravljavskemu -, pri čemer na tem mestu, glede na zasnovo predmetnega članka, področji zgolj površinsko nakazujemo, usmerjamo pa se predvsem na okoljski vidik trajnostnosti, kar ne pomeni, da drugi dve področji nista pomembni. Vsak ukrep bo učinkovitejši, če bo prepoznan med vsemi deležniki posameznega VIZ - še sploh, če deležniki sodelujejo že pri njihovem oblikovanju in ne samo izvajanju. Nena zadnje je v praksi prepoznan kot ključen za uspešnost delovanja organizacij tudi dejavnik dobrega počutja zaposlenih.

To bi bila sicer že tema nadaljnjega raziskovanja, za VIZ pa lahko sklenemo, da bi bilo zanje ne le legitimno, ampak zagotovo tudi smotrno aktivno vključevati se v komunikacijski krog, ki ga zahteva snovanje trajnostne energetike prihodnosti. Neodvisno od tega pa že sedaj, na nivoju posameznih VIZ, preveriti tudi njihove lastne parametre trenutnega trajnostnega delovanja in na osnovi tega zastaviti smiselne in kakovostne cilje za dosego podnebne nevtralnosti ne glede na to, kaj se na pozitivno pravni ravni sprejme z veljavnimi predpisi.

Literatura

- Biedenweg, K., M. C. Monroe in A. Oxarart. 2013. »The Importance of Teaching Ethics of Sustainability«, *International Journal of Sustainability in Higher Education* 14(1): 6–14.
- Blacksher, E. idr. 2012. »What Is Public Deliberation?«, *Hastings Center Report* 42(2): 14–16.
- Commission on Environment, World. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future Towards Sustainable Development 2. Part II. Common Challenges Population and Human Resources* 4.
- Conard, B. R. 2013. »Some Challenges to Sustainability«, *Sustainability (Switzerland)* 5(8): 3368–81.
- Dryzek, J. S. 2018. »The Politics of Earth: Environmental Discourses«, Oxford University Press, Oxford.
- Eckersly, R. 2004. »The Green State«, MIT Press, Cambridge.
- Hajer, M. A. 2002. »The Politics of Environmental Discourse Ecological Modernization and the Policy Process«, Clarendon Press, Oxford.
- Held, D. 2007. »The Models of Democracy«, Polity Press, Cambridge.
- Hofman, P. S. 2005. »Innovation and institutional change«, Universiteit Twente, Enschede.
- Goold, S. D. 2012. »What Is Public Deliberation?«, The Hastings Center, New York.
- Jessop, B. 2014. »Repoliticising Depoliticisation: Theoretical Preliminaries on Some Responses to the American Fiscal and Eurozone Debt Crises«, *Policy and politics* 42(2): 207–23.
- Kemp, R., J. Rotmans in D. Loorbach. 2007. »Assessing the Dutch Energy Transition Policy: How Does It Deal with Dilemmas of Managing Transitions?«, *Journal of Environmental Policy and Planning* 9(3–4): 315–31.
- Lukšič, A. 2001. »Rizične tehnologije kot izziv za premislek o odločevalskih formah«, *Teorija in praksa*, let. 38. 3/2001, str. 412–422.
- Lukšič, A., in M. Bahor. 2011. »Zelena politična teorija in državljanstvo«, *Teorija in praksa*, letnik 48, str. 1166–1183.
- Machin, A. 2019. »Deliberating Bodies: Democracy, Identification, and Embodiment«, University of Witten/Herdecke.

- Meadowcroft, J. 2007. »Who Is in Charge Here? Governance for Sustainable Development in a Complex World«. *Journal of Environmental Policy and Planning* 9(3–4): 299–314.
- Smith, A. 2003. »The governance of sustainable socio-technical transitions«, Science Direct; Research Policy 34 (2005) 1491–1510.
- Tkalec, T. 2016. »Politološki aspekti decentralizacije proizvodnje električne energije«, doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani.
- Vogt, M., in C. Weber. 2019. »Current Challenges to the Concept of Sustainability«, Global Sustainability 2, Cambridge University Press, Cambridge.
- Welton, S. 2018. »Grasping for Energy Democracy«, Michigan Law Review, University of South Carolina School of Law; Volume 116, Issue 4.

Spletni viri

- Energetski zakon (2014) Uradni list RS, št. 60/19 – uradno prečiščeno besedilo, 65/20, 158/20 – ZURE, 121/21 – ZSROVE, 172/21 – ZOEE in 204/21 – ZOP, dosegljivo prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6665>; dostop 14. 2. 2022.
- Evropski zeleni dogovor (2019) Evropska komisija, 52019DC0640 - EN - EUR-Lex, dosegljivo prek: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex:52019DC0640>; dostop 11. 2. 2022.
- Global Industry Standard Classification, dosegljivo prek: [fd3a7bc2-c733-4308-8b27-9880dd0a766f](https://www.msci.com/) (msci.com); dostop 14. 2. 2022.
- Predlog Zakona o energetski politiki (2021) Ministrstvo za infrastrukturo, dostopno prek: <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=13051>; dostop 14. 2. 2022.
- Resolucija o normativni dejavnosti (2009) Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5516>; dostop 11. 2. 2022.
- Zakon o urejanju prostora (2017) Uradni list RS, št. 61/17, 199/21 – ZUreP-3 in 20/22 – odl. US, dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7341>; dostop 15. 2. 2022.
- Zakon o varstvu okolja (2004) Uradni list RS, št. 39/06 – uradno prečiščeno besedilo, dostopno prek: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1545>; dostop 15. 2. 2022.